

מחיר 40 שנות כיבוש - יותר מ-50 מיליארד דולר

במלחמת ששת הימים כבשה ישראל שטחים שהגדילו את שטחה פי-3. ארבעה עשורים אחרי עולה השאלה כמה עלו למשק שנים אלו - הקמת ההתנחלויות ופיתוחן, אחזקת הצבא בשטחים אלה להגנת היישובים והגבול בכלל והקמת גדר הפרדה הארוכה, וכן מי קופח בגלל זה אבי שאולי

השבוע ציינו 40 שנה למלחמת ששת הימים. בארבעת העשורים האלה עברה מדינת ישראל תהפוכות רבות, מימי האופוריה של הניצחון ב-67 לימי האינתיפאדה הראשונה והשנייה ומה שביניהם. כבר בתום המלחמה נשמעו קולות לכאן ולכאן לגבי אחזקת השטחים הכבושים. כאן ננסה לברר מה היה המחיר הכלכלי של הכיבוש ועידן ההתנחלויות שהחל אז.

על פי הערכות מומחים העלות הכוללת של הכיבוש מסתכמת עד היום ביותר מ-50 מיליארד דולר - הוצאות ביטחוניות ואזרחיות (בניית ההתנחלויות ואחזקתן) וכן הפסד פוטנציאלי של תוצר.

הממצע השנתי של העלויות הצבאיות באחזקת השטח על יד 7 חטיבות צבאיות עומד על כ-2.5 מיליארד שקל בשנה (כולל 2 אינתיפאדות),

אחת מהתוצאות המובהקות של מלחמת ששת הימים היתה בניית ההתנחלויות בגדה ובעזה (שפוננו במבצע ההתנתקות ב-2005). בשטחי יהודה ושומרון (לא כולל מזרח-ירושלים) נבנו עד היום 121 התנחלויות, בהם חיים כ-250 אלף מתיישבים. העלויות האזרחיות ביישובים אלה גבוהות מהמקבילות להן ביישובים בתוך הקו הירוק, בשל הוצאות הביטחון השונות: רכבים ממוגנים, כבישים עם תאורה מיוחדת, וכוחות צבאיים ומשטרהיים (כ-1,000 שוטרים) גדולים.

העלות האזרחית החריגה (העודפת) של ההתנחלויות מוערכת בלפחות 2.5 מיליארד שקל בשנה. שווי הנכסים שבנו בשטחים מוערך בלמעלה מ-14 מיליארד דולר ועלות ההפסד בתוצר של המשק הישראלי כתוצאה מהמיתון בעקבות האינתיפאדה השנייה מוערכת ב-50 מיליארד שקל.

מעבר להטבות הרבות להן זכו המתיישבים, תחת הגדרות של "אזור עדיפות לאומי", נבנו תשתיות יקרות של כבישים, מים, ביוב, תאורה, בתים, מבנים ציבוריים ועוד, כאשר הכסף זורם ממשרדי הממשלה השונים וללא תיעוד מסודר.

בנוסף יצוין כי עלותה של גדר הביטחון באורך של כ-790 ק"מ תעלה כ-10 מיליארד שקל (5 מיליארד שקל כבר הוצאו). אין ספק כי הגדר עוצרת פיגועים בשטח ישראל, אולם הפריסה של ההתנחלויות בשטחי הגדה אילצה את המתכננים להכפיל את אורכה של הגדר לעומת התוואי המקורי של הקו הירוק, ובהתאם לכך זינקו העלויות.

"הדגש עבר מעיירות הפיתוח להתנחלויות"

הסוציולוג ד"ר שלמה סבירסקי, המנהל האקדמי של [מרכז אדוה](#), כותב רבות על אי השוויון החברתי בישראל. בשנת 2004 פרסם את הספר "מחיר היוהרה", בו ניסה לכמת את המחיר הכלכלי של 40 שנות כיבוש.

סבירסקי מסביר שלא ניתן לציין את המחיר המלא משום שחלק מהנתונים פשוט אינם ידועים, כמו סעיפים בתקציב הביטחון. "בחישוב הכולל יש מרכיבים כספיים. הללו הם גודל הפגיעה בכלכלת ישראל ובנוסף, יש לחשב את מחיר ההתנחלויות, מחיר ההשקעה העודפת", הוא אומר. "המשק הישראלי הפסיד בתוצר כ-50 מיליארד שקל כתוצאה מהמיתון בעקבות האינתיפאדה השנייה.

יש גם מחירים אחרים, שחלקם יותר משמעותיים: העברת הדגש של הפיתוח מעיירות הפיתוח והמושבים שהוקמו בשנות ה-50 וה-60 אל ההתנחלויות. אחרי 67 עיירות הפיתוח הפכו לפריפריה וההתנחלויות הפכו למרכז.

"מחיר כבד מאוד נוסף הוא ההידרדרות בכוח המיקוח של העובדים בישראל. עד 67 היה תהליך איטי של מיזוג העולים החדשים ובאופן חלקי של ערביי ישראל בתוך הזרם המאורגן של העובדים. אחרי 67 הוכנסו פועלים פלסטינים, ואז נוצרה תחרות בין עובדים מוגנים ללא מוגנים והמעמד של כל העובדים הדרדר, ובמקביל ההסתדרות נחלשה.

"כשהוטל סגר, הגיעו במקום הפלסטינים עובדים זרים, זהו תהליך היסטורי של החלשת העובדים בישראל שגם ככה הוא נמוך יחסית.

"יש להתייחס גם לעלות העודפת של בריאות וחינוך. רשויות מוניציפליות בשטחים מקבלות מעבר למה שהיו מקבלות אם היו ממוקמות בישראל. מדי שנה יש תקצוב עודף של לפחות מיליארד שקל.

"גם הפגיעה בהשכלה הגבוהה היא תוצר של האינתיפאדה השנייה - היו קיצוצים בתקציב המדינה בסדר גודל של כ-65 מיליארד שקל בין 2001 ל-2004. בין השאר קוצצו תקציבי החינוך, ההשכלה הגבוהה הבריאות הדיוור והרשויות המקומיות.

"את שביתת הסטודנטים שהסתיימה לאחרונה אי אפשר להבין ללא הקרקע של האינתיפאדה השנייה, גם העובדה שעובדי רשויות מקומיות התהלכו חודשים ללא משכורת וכך גם העובדה שאנו נדרשים לשלם היום יותר מבעבר על משכנתא או על ביקור אצל רופא", אומר סבירסקי.

נכסים ב-14 מיליארד דולר

ד"ר רובי נתנזון, יו"ר מרכז מאקרו לכלכלה מדינית, פרסם לפני שנתיים מחקר מקיף לפיו שווי הבנייה בשטחי הגדה בערכי יוני 2005 הוא 14 מיליארד דולר. "תאר לך כמה פחות עניים יכלו להיות בישראל", הוא אומר, "יש כאן עיוות איום ונורא, מחיר כלכלי עצום מעבר לנטל הביטחוני הכבד".

העלות שחושבה על ידי נתנזון כוללת את הבנייה למגורים, בנייה ציבורית, תעשייתית ומסחרית, כבישים וצינורות מים ביו ובתיעול.

נתנזון מציין כי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה איננה מספקת נתונים מדויקים אלא חלקיים בלבד על אזורים אלה משום שלא מדובר בשטחי ישראל רשמית. המינהל האזרחי מתוקף מעמדו הסמי-צבאי אינו מחויב בשקיפות ואינו משתף פעולה עם האזרחים.

כדי לאסוף את המידע לצורך המחקר השתמש נתנזון בתצלומי אוויר עדכניים של כל ההתנחלויות שגובו במידע מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומאתרי אינטרנט עבור יישובים רבים ועל המועצות האזוריות שלהם.

בארגון בצלם מציינים עול כלכלי נוסף: "בשטחים נבנו כבישים עוקפים, כדי לאפשר חופש תנועה, זאת אחת ההוצאות העצומות ביותר כיוון שהכבישים ארוכים בכדי שיקיפו יישובים ערבים. כמו כן במשך עשרות שנים עודדו ישראלים על ידי הטבות מס ומשכנתאות מועדפות לעבור לגור בשטחים".

דו"ח בצלם מפרט את ההטבות והתמריצים הכלכליים להם זוכים המתנחלים המוגדרים כאזרחים חיים ב"אזורי עדיפות לאומית" ומתוקף הגדרה זאת ניתנות להם הטבות רבות.

על פי הדו"ח, משרד השיכון מעניק סיוע נדיב למי שרוכש דירה או בונה בית בעצמו באזורי עדיפות לאומית. מינהל מקרקעי ישראל, הכפוף למשרד התשתיות, מעניק הנחות ומשרד החינוך מעניק מגוון תמריצים למורים המלמדים בבתי ספר הנמצאים באזורי עדיפות.

בנוסף קובע הדו"ח, משרד התמ"ת נותן למפעלים שהוגדרו כזכאים לתמיכה ממשלתית לפי חוק עידוד השקעות הון מעקפים. משרד העבודה והרווחה מעניק לעובדים סוציאליים שהוא מעסיק באזורי עדיפות א' חבילת הטבות דומה לזו שמעניק משרד החינוך למורים.

כמו כן, משרד האוצר, באמצעות נציבות מס הכנסה, מעניק לתושבי ההתנחלויות הנחות במס הכנסה בשיעורים הנעים בין 5% ל-20%.

"הגליל והנגב שילמו את המחיר"

ח"כ חיים אורון (מרצ-יחד), חבר ועדת הכספים ויו"ר ועדת האתיקה של הכנסת מודה כי הוא "מתנגד לכיבוש ממניעים ציונים ולא כלכליים, אך ללא ספק יש כאן סדר עדיפות מעוות ומדובר בבזבז כסף רב. תלוי גם איך מחשבים את ההוצאות: אחזקת השטחים, הצבא, ההתנחלויות ומה המחיר של היעדר שלום מבחינת צמיחה נמוכה יותר של המשק.

"המציאות הזאת של הסכסוך שינתה את סדרי העדיפויות של מדינת ישראל ואת המחיר משלמת החברה כולה, כי אין משאבים לדברים אחרים כמו חינוך ועידוד הפריפריה - הגליל והנגב שילמו את המחיר", אומר אורון.

גם הח"כ לשעבר מטעם מרצ, מוסי רז סבור כי מחיר הכיבוש הוא אדיר וכי מדובר בבזבז כסף רב. "משנת 67' חל גידול חד בתקציב הביטחון, האריכו את השירות הצבאי ל-36 חודשים והקימו מחנות צבאיים רבים ביהודה ושומרון.

"כביש המנהרות למשל, שמחבר בין ירושלים לגוש עזיון ונמצא כולו מעבר לקו הירוק, עלה כ-130 מיליון שקל ל-12 ק"מ. על פי הערכות, מדינת ישראל השקיעה בבנייה, שידרוג ואחזקה של כבישים בשטחים כ-10 מיליארד שקל.

"מעבר להוצאות הבטחון צריך לקחת בחשבון גם את ההטבות הגדולות שניתנו לתושבים: משכנתאות בתנאים מועדפים, הלוואות מקום, עשרות שנים של הטבות מס לתעשייה לחקלאות. אגב דווקא בימי נתניהו בוטלו חלק מההטבות.

"בנוסף, כספים רבים הוזרמו לשטחים דרך החטיבה להתיישבות של ההסתדרות הציונית, השייכת למשרד החקלאות, מדובר בתקציב של לפחות 200 מיליון שקל מדי שנה - שזרם להתנחלויות", אומר רז.

הנדל: "אין שיקול כלכלי בהקמת מדינה"

ח"כ צבי הנדל (האיחוד הלאומי) אומר כי "מדינה לא נמדדת בכסף. יותר זול להחזיק את כל תושבי הנגב והגליל בבתי מלון בתל אביב, אבל אין כאן שיקול כלכלי. אפשר גם להגיד שבמקום להקים את מדינת ישראל, יכולנו לשכור מספר רחובות בניו-יורק. אי אפשר לעשות כזה חשבון, אין לזה סוף. כבישים, חשמל, מים - בוודאי שזה עולה הרבה כסף.

"כולם רוצים שלום, אך חילוקי הדעות בין השמאל לימין הם מה לעשות עם חלקי ארץ ישראל, האם להשתמש בהם כקלף מיקוח לעשיית שלום או ליישבם. היום, 15 שנה אחרי הסכמי אוסלו אין אנשים ישרי לב שמאמינים שיש מישהו שניתן לעשות איתו שלום.

"אין להתייחס למדד הכלכלי. בסופו של דבר זה לא חשוב איפה מקימים יישוב, תמיד זה יעלה כסף - חשבון כלכלי הוא שקרי כי על כל דבר אפשר להגיד לו היינו נשארים בגוש קטיף ולא זרקנו לתהום את כל מה שהשקענו שם. בשנתיים האחרונות מאז הגירוש מעזה, המדינה מוציאה מיליארדים, היינו יכולים לחסוך את זה", אומר הנדל.

מה יהיה מחיר הפינוי?

פינויים של כ-8,000 המתנחלים בחבל עזה עלה למדינת ישראל כ-8 מיליארד שקל, ממוצע של כמיליון שקל לאדם. נשאלת השאלה כיצד מדינת ישראל תוכל לממן פינוי משטחי יהודה ושומרון? בחלק מהיישובים ביהודה ושומרון גרה אוכלוסייה במצב סוציו-אקונומי גבוה מזאת שחיה בעזה ועלות פינויים תהיה בהתאם. ביהודה ושומרון חיים כ-250 אלף תושבים ולפיכך מדובר ביותר מ-250 מיליארד שקל.

מתוך – Ynet - <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3408099,00.html>